

5. Про страхування : закон України від 07 березня 1996 року № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 18. Ст. 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> (дата звернення: 12.04.2019).

6. Руда Р. В. Оцінка платоспроможності та фінансової стійкості страхової організації. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. №4(32). С. 93–98. URL: file:///D:/22_7.pdf (дата звернення: 12.04.2019).

УДК 343.13: 336.227.2(477)

*Амеліна А. С., канд. юрид. наук, доц., доцент Університету державної фіскальної служби України,
e-mail: amelina77anna@gmail.com*

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ЗБИРАННЯ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФАКТІВ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ

Одним із основних завдань кримінального судочинства є повне і швидке розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, для вирішення якого слідчий повинен вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення злочинної події, осіб, винних у вчиненні правопорушення. Вирішення цих завдань не можливо без застосування слідчими певних знань, умінь та навичок, що одержані під час професійної підготовки та практичної діяльності. Але досудове розслідування у будь-якому кримінальному провадженні вимагає від нього також глибоких знань і в інших галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла. Зважаючи на це, особливе значення в організаційному і тактичному забезпеченні досудового розслідування має використання працівниками слідчих підрозділів «спеціальних знань» [1].

Проблемні питання використання спеціальних знань у різні часові періоди досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, П. П. Іщенко, Н. І. Клименко, О. А. Кравченко, А. А. Ейсман, В. В. Лисенко, В. К. Лисиченко, І. Х. Макаров, Г. А. Матусовський, Б. В. Романюк, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, М. А. Селіванов, В. М. Тertiшник, І. Я. Фрідман, П. В. Цимбал, Ю. Т. Шуматов та інші.

В. Г. Гончаренко, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко зазначають, що «найбільш розповсюдженою є думка, за якою під спеціальними знаннями треба розуміти знання, які лежать в основі тих чи інших спеціальностей та спеціалізацій». Деякі автори розрізняють криміналістичні й кримінально-процесуальні спеціальні знання [2, с. 8].

Стверджується, що криміналістичні знання являють собою систему взаємопов'язаних юридичних і природничо-технічних наукових знань. Саме сукупність природничо-технічних наукових знань треба називати спеціальними техніко-криміналістичними знаннями в процесуально-правовому змісті. До спеціальних відносять криміналістичні знання, які стосуються виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів, а також знання, які належать до предмета відповідних видів криміналістичних експертиз: почеркознавчих, авторознавчих, технічної експертизи документів, фототехнічної, портретної, трасологічної тощо [3, с. 8].

В. В. Лисенко стверджує, що «спеціальні знання завжди є професійними, науковими знаннями, які отримані як результат не лише спеціальної підготовки, а й заняття певною роботою, діяльністю тощо» [3, с. 19].

В. М. Ревака вказує, що «крім вказаних форм, є не регламентовані нормами КПК форми, але такі, що за змістом, цілеспрямованістю є процесуальними (попередні дослідження, консультаційно-довідкова діяльність, документальні перевірки; судово-медичне дослідження трупа; витребування і використання документів, що складаються спеціалістами в ході їхньої службової діяльності; комп'ютерне моделювання)»; а до непроцесуальних форм відносять діяльність спеціаліста зі сприяння здійсненню оперативно-розшукових заходів [4, с. 17].

На думку В. Д. Арсенєва та В. Т. Заболоцького, спеціальними знаннями «...є система відомостей, які отримані в результаті наукової та практичної діяльності, а спеціальні пізнання – знання, отримані відповідними особами як результат теоретичної та практичної підготовки». На думку В. К. Лисиченка та В. В. Циркаля, «...однозначність термінів «спеціальні знання» та

«спеціальні пізнання» свідчить про різновидність професійних знань, якими володіє експерт» [6, с. 17].

Можна визначити, що знання – це сукупність фактів дійсності, які відображені у свідомості та мисленні. Так, Р. С. Белкін під спеціальними знаннями розуміє «професійні знання та уміння в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, © Амеліна А. С., 2019

я питань, що зникають під час розслідування та судового розгляду

]. Під знаннями у наукознавстві і філософії розуміють системно упорядкований і перевірений суспільно-історичною практикою результат процесу пізнання дійсності в свідомості людини у вигляді уявлень, суджень, понять, теорій, сукупність відомостей з будь-якої галузі, набутих у процесі навчання, дослідження тощо [8, с. 239].

Під «процесуальними» формами використання спеціальних знань треба розуміти спеціальні знання, що прямо передбачені кримінально-процесуальним законодавством. До основних процесуальних форм використання спеціальних знань можна віднести: безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час досудового розслідування; проведення судових експертиз; участь спеціаліста при проведенні слідчих дій.

Під терміном «непроцесуальні» форми використання спеціальних знань, на думку В. С. Кузьмічова і І. В. Пирога, «треба вважати спеціальні знання, що прямо не передбачені законом» [9, с. 28]. Г. І. Грамович до непроцесуальних форм використання спеціальних знань відносить: технічні та інші обслідування; попереднє дослідження слідів, речових доказів; консультації» [10, с. 16–21].

Сутність експертизи полягає у проведенні досвідченою особою (експертом) за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду на основі її спеціальних пізнань самостійного дослідження, необхідного для з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, що знаходить своє відображення у висновку експерта [11, с. 622].

Г. Л. Чигрина зазначає, що «спеціальні знання слідчим (прокурором) застосовуються з метою виявлення, фіксації, вилучення, дослідження та оцінки документів, пов'язаних із підготовкою до вчинення злочину (злочинів), вчиненням злочину та/чи прихованням слідів злочину, тобто будь-яких документів, які містять відомості (інформацію) про факт та обставини вчинення злочину, особу (осіб), які підозрюються у його підготовці, вчиненні та прихованні (знищенні) слідів».

З урахуванням слідчої ситуації у процесі збирання та використання документів під час досудового розслідування злочинів, спеціальні знання та допомога спеціаліста (експерта) використовуються слідчими (прокурорами) у формі: консультацій щодо визначення переліку та змісту документів, необхідних для проведення відповідної процесуальної дії та/чи обґрунтування законності прийняття процесуального рішення (проведення допиту, призначення експертизи, отримання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зупинення досудового розслідування, обрання міри запобіжного заходу, повідомлення про підозру, оголошення розшуку підозрюваного тощо); технічної допомоги у систематизації документів залежно від їх виду, змісту та іншої документної інформації, яку містять наявні у кримінальному провадженні документи; підготовки переліку документів та змісту питань щодо їх експертного дослідження; систематизації, описування та упакування виявлених та вилучених документів під час проведення процесуальних дій тощо [12, с. 254–257].

Ю. А. Чаплінська зазначає, що «непроцесуальні форми використання спеціальних знань мають важливе значення для повного та швидкого розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. На сьогодні більшість слідчих (63 %) досить ефективно застосовують ці форми знань у своїй професійній діяльності» [1, с. 89–91].

Отже, основними формами використання спеціальних знань є процесуальні та непроцесуальні форми, які мають важливе значення для розслідування злочинів.

Список використаних джерел:

1. Чаплінська Ю. А. Форми використання спеціальних знань. С. 89–91. URL: [http://Downloads/krise_2013_58\(2\)_19.pdf](http://Downloads/krise_2013_58(2)_19.pdf) (дата звернення: 21.02.2019).

2. Семенов В. В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів (зміст, організація використання): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2006. 20 с.
3. Лисенко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ : 2006. 38 с.
4. Ревака В. М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків : Націон. юрид. акад. імені Ярослава Мудрого, 2007. 21 с.
5. Арсеньев В. Д., Заболотский В. Т. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск, 1986.
6. Лисиченко В.К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. Київ : КГУ им. Т. Г. Шевченко, 1987.
7. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. М. : Мегатрон XXI, 2000.
8. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / Уклад.: Яременко В. В., Сліпущко О. О. К., Аконіт, 2003. Т. 1. 926 с.
9. Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 180 с.
10. Грамович Г. И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособ. Минск : МВШ МВД СССР, 1987.
11. Зуев Е. И. О понятии специальных познаний в уголовном процессе. *Материалы научн. конф. (декабрь 1969 г.) «Вопросы теории криминалистики и судебной экспертизы»*. Вып. 1. М. : ЦНИИСЭ Юркомиссии при Совмине РСФСР, 1969. С. 73–76.
12. Чигрина Г. Л. Форми використання спеціальних знань у процесі збирання документів на стадії досудового розслідування. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 1–2 (10–11) 2018. С. 251–257.

УДК 343.982.4

Хомутенко В. П., канд. екон. наук, професор Одеського національного економічного університету, судовий експерт,
e-mail: homutenko-vera@ukr.net
Мотигін Д. В., завідувач відділу Одеського НДЕКЦ МВС України,
e-mail: motigindmitriy@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ІНФОРМАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПРАКТИКА

Судово-економічні експертизи являють собою дослідження що провадяться в установленому законом порядку, на основі спеціальних знань в галузі економічної науки, з метою виявлення фактичних даних про об'єкт дослідження, на підставі документальної інформації та надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Під час проведення судово-економічних експертиз з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічна, довідкова література, програмні продукти тощо. Визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження) належить до компетенції експерта. [1, п.1.4].

Актуальність методичного забезпечення судово-експертної діяльності пов'язана з необхідністю оптимізації використання спеціальних знань у судочинстві для уникнення можливих експертних помилок і, як наслідок, виключення помилкових судових рішень.

Велику увагу питанням методам дослідження судової експертизи приділено в наукових роботах Т. В. Авер'янової, Р. С. Белкіна, В. Я. Колдіна, О. Р. Россинської, П. Пошюнаса, М. Я. Сегая, Б. М. Шавера, А. Р. Шляхова, М. Г. Щербаковського та інших. Зокрема, судовими експертами К. В. Капустником та О. В. Хомутенком розглянуто метод моделювання, як спосіб вивчення закономірностей зміни структури економічних процесів або явищ під впливом різних чинників. Необхідність та можливість застосування цього методу, на думку цих авторів, виникає тоді, коли досліджувати реальний об'єкт з усією сукупністю його властивостей недоцільно, незручно або неможливо та у разі, коли у суду чи у слідства немає можливості забезпечити надання для проведення експертизи документів у повному обсязі, у